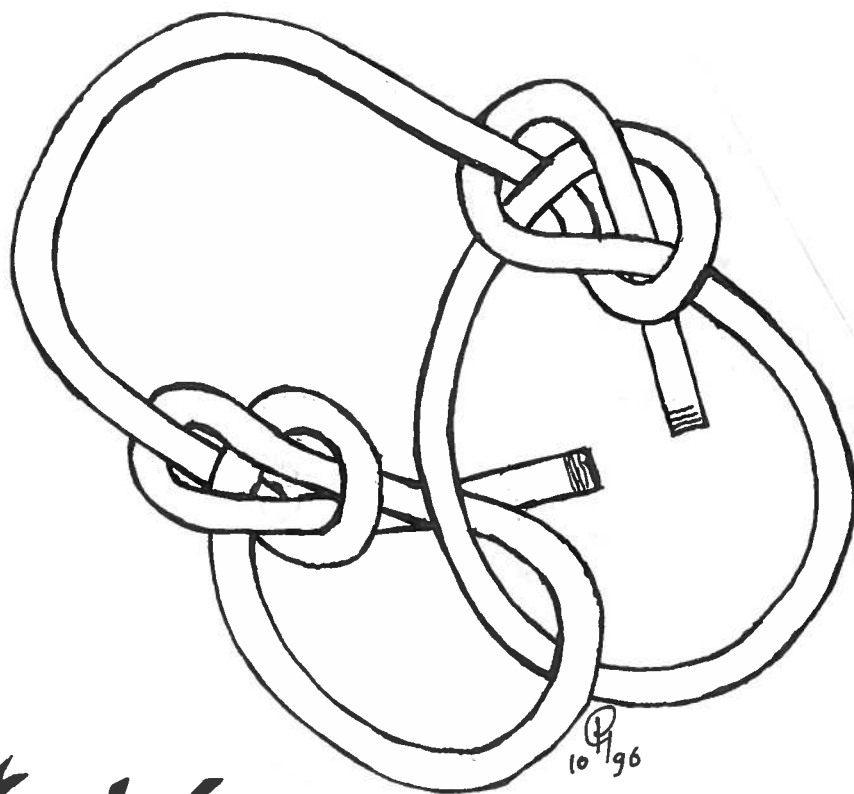

No.3 December 1996

Het Knoope

Knauwertje

Van De Redactie

Sorry hoor, maar dit blaadje gaat helaas over knopen! Voor dit derde nummer van *Het Knoopeknauwertje* constateer ik een nogal opvallend gebrek aan ingezonden brieven, maar daar staat een veritable berg andere bijdragen van lezers tegenover. Wie zegt dat er geen knoop potentieel bestaat in deze kontreien!? Wat de brieven betreft: nou ja, je kunt mensen niet dwingen om te schrijven, zelfs als ze al *kunnen* schrijven. Het is toch jammer dat ik niets gehoord heb over mijn knopen namenvoorstel uit het vorige nummer. Aan de andere kant is het ook weer zo dat elk nummer van *Het Knoopeknauwertje* al geruime tijd vóór de feitelijke publikatiedatum in elkaar gestoken wordt. Misschien komen de brieven nog....

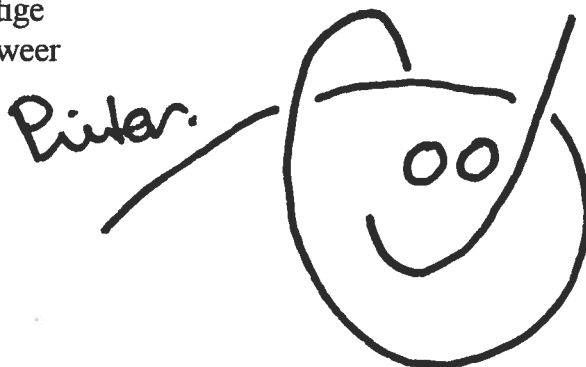
Dit nummer staat een beetje in het teken van de "Turkse Knopen". Turkse Knopen schijnen een magische aantrekkingskracht uit te oefenen op knopenleggers. Je kunt geen knopen boek openslaan of er staat wel iets over dat esoterische onderwerp in. Geloof niet dat wat er in dit nummer van *Het Knoopeknauwertje* gepresenteerd wordt alles op dat gebied is. Feitelijk wilde ik eerst een bibliografie over het onderwerp toevoegen, maar die bleek zo groot en omvattend te zijn dat we daar een paar toekomstige blaadjes mee kunnen vullen! "Turkse Knopen" zijn nu eenmaal onvermijdelijke knopen, net als de Paalsteek. In ieder geval zorgen dit soort knopen voor een extra dik nummer om tijdens de kerst iets te lezen en vooral te experimenteren te hebben. Ik sluit ook de beloofde bibliografie van Nederlandse knoop literatuur bij. Als je tijdens de feestdagen niets te doen hebt en de bibliotheek is toevallig open, of als je verlanglijstje opvallend kort is, dan kun je hier wat inspiratie uit putten.

Zoals ik in *Het Knoopeknauwertje* nummer twee al gedreigd had, zou ik proberen om negatieven van de foto's van werk van lezers te lenen. Dat is uitermate goed gelukt, want een aantal mensen heeft me welwillend hun materiaal geleend. Bij deze dus hartelijke dank aan Leen Vrolijk uit Oudenbosch om ons in dit nummer zijn knopenborden te tonen. Ook oneindige bergen dank aan Bram Plokker uit Dordrecht voor het plaatje van het werk van zijn "meissie" Ineke de Kok dat ik nu eveneens bijsluit. Ik zou zeggen spaar de plaatjes, want er komen er nog meer. Voor de nummers van volgend jaar heb ik al wat soortgelijke prenten van Frans Masurel's en Kees Methorst's werk, maar uiteraard houd ik *Het Knoopeknauwertje* altijd aanbevolen voor nog meer materiaal, want na 1997 is er zoiets als... euh.. de rest van de toekomst???...

Ander onderwerp. Vorig jaar was ik toevallig in het Visserij museum in Breskens en raakte daar aan de praat met de kuratrice Els Clement. Ik kon er echt niets aan doen, maar mijn grote mond vertelde haar dat ik in 1990 een vrij omvangrijke tentoonstelling over knopen in de Stadsbibliotheek van Århus georganiseerd had. Jaja, je leest het goed: 1990. Het beroemde jaar waarin naast Denemarken ook een enorme knopententoonstelling georganiseerd werd in Sydney en al die andere plaatsen in Engeland waar alle gilde leden uiteraard "alles" over gehoord hebben zodat ik er hier geen woorden aan vuil hoeft te maken. Nu wordt er van april tot november 1997 in Breskens een tentoonstelling over het fenomeen knoop gehouden. Hoewel ik het allemaal organiseer is het beslist niet alleen mijn werk dat er komt. Het wordt wat mij betreft een tentoonstelling van Joop Knoop en niet van Pietertje van de Griend. In feite *organiseer* ik die expositie alleen maar, want ik ben van plan om zoveel mogelijk anderen erbij te betrekken.

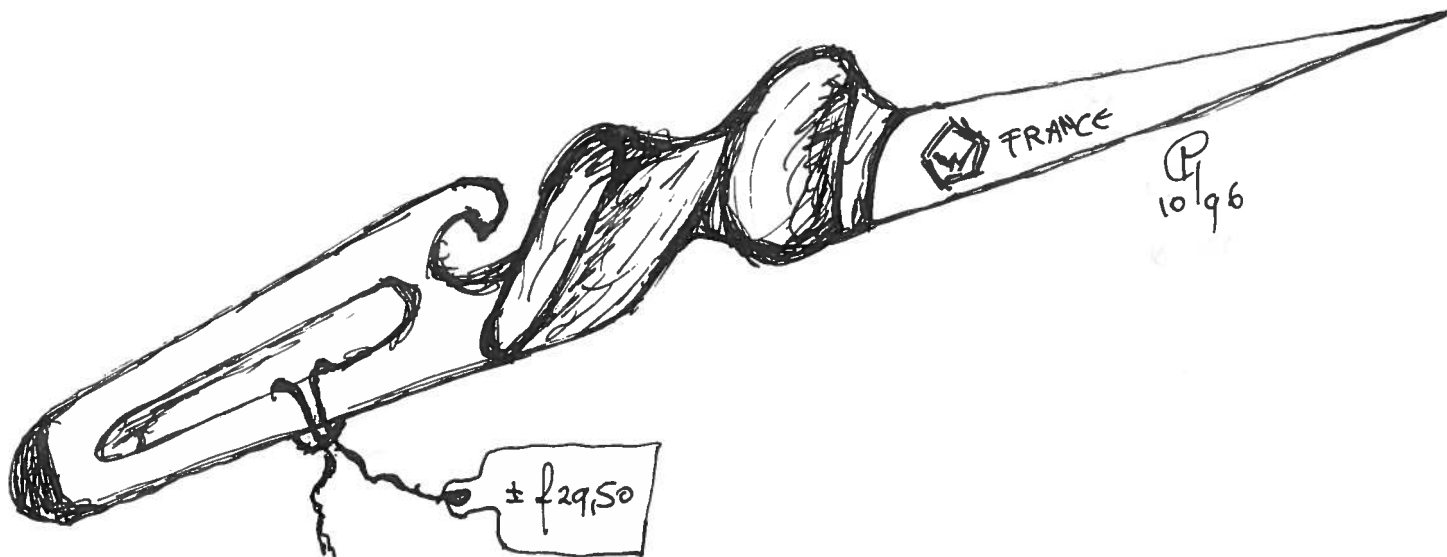
Misschien dat ik op die manier kan laten zien dat knoopjes toch *ietsjes* meer zijn dan de meeste mensen abusievelijk denken. Wil je ook iets laten zien laat me dat dan weten. Alle hulp en te exposeren materiaal wordt trouwens bedolven onder oneindige bergen dank en verwelkomt met bijbehorend hoorngeschal en een schitterend meerkleurig vuurwerk, uiteraard. De tentoonstelling loopt van april tot november, maar moet vóór maart 1997 al helemaal rond zijn. De periode is trouwens lang genoeg om een paar workshops of eventueel een ontmoeting van *Knoopeknauwer* lezers in het Zeeuws Vlaamse land organiseren. Het museum staat daarvoor overigens tot onze beschikking en de traditionele chinees is om de hoek, maar meer daarover in de nummers van het volgende jaar.

Laat ik er hier maar een punt aan breien door nog even te vermelden dat we op het moment van schrijven in deze knoopkring kunnen verwelkomen M.J.A Clephas uit Oostrum (in Friesland, geloof ik??) en de internationaal gerespecteerde en Neerlands voorlopige absolute top-knoper: Cornelis Kooiman uit Rotterdam. Rest me nog je prettige feestdagen toe te wensen. In februari 1997 zijn we er weer met artikelen van..., nee dat vertel ik niet....
Je neemt maar een abonnement!

SINTERKLAAS KADOTIP

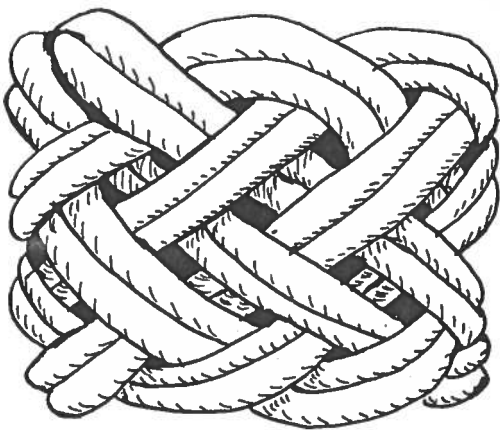
In een beroemde winkel die touw verkoopt ergens in Rotterdam is het stuk staal dat hieronder afgebeeld staat voor ±fl.29,50 te koop. Het is Frans en heet volgens zeggen een *Wichard-splitspen*. Het ding ligt lekker in je handen bij het openen van bierflesjes en je kunt er zelf mee splitsen. Hoewel het indraaien van schroeven me er nog niet mee gelukt is, zit er zelfs een schroevendraaier op.

Symmetrische Turkse Knopen van het *column-coded* type Ben Geels (Alkmaar)

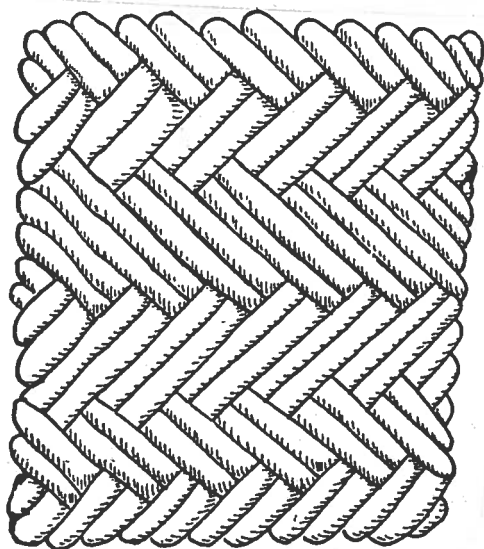
Niet alleen wekte het excellente werk van Clifford Ashley [1] mijn enthousiasme voor de nobele kunst van het knopenleggen, maar het inspireerde me om zelf ook enige variaties uit te proberen. Ik weet niet of de knopen die in dit artikel aan de orde komen al eerder gepubliceerd zijn geweest, maar desondanks hoop ik dat ze voor velen een waardevolle bijdrage zullen vormen op het gebied der Turkse Knopen.

Toen ik de vlechtwerken in hoofdstuk 38 van de *Ashley Book of Knots* bestudeerde, leek het me dat men met deze vlechtwerken mooie Turkse Knopen zou kunnen maken. Bijv. #2980 tot en met #2985. Na wat experimenteren lukte me dat met een techniek die op #1325-1330 lijkt. In deze knopen is het aantal parten één meer dan het aantal bochten. Het werd me zelfs duidelijk dat met de twee technieken die Ashley beschrijft onder #1331 en #1342 de knopen vergroot konden worden. In dit artikel heb ik mezelf beperkt tot knopen waarin het aantal parten gelijk is aan het aantal bochten plus één. Mijn oorspronkelijke bedoeling was een artikel te schrijven over een Turkse Knoop klasse die geheel onderzocht was en in welk een knopenlegger snel kon ontdekken of een gewenste knoop er mooi uit zou zien en of deze knoop verdubbeld moest worden, of juist niet. Dit artikel behandelt echter knopen met hooguit tien parten, en bijgevolg dus 9 bochten. Bovendien zou het aantal mogelijke "symmetrische" knopen met 11 parten te groot worden (30) en de omvang van het artikel teveel doen toenemen. Als men een grotere knoop vereist, dan zou ik aanraden om Ashley's methode onder #1331 of #1342 te gebruiken om de knoop te vergroten.

figuur 1

De knoop in fig. 1 was de eerste die ik gemaakt heb. Hij telt 7 parten en 6 bochten. Zoals je ziet gaan de strengen over 1, onder 2, over 2 en onder 1. Omdat de woorden *over* en *onder* elkaar afwisselen en omdat over-onder-over niets anders is dan het spiegelbeeld van onder-over-onder, hoeven we slechts de getal-letjes te kennen om te weten over welke knoop we praten. Zo is de knoop uit fig. 2 volledig bepaald door de getallenvolgorde 1-2-3-3-2-1. Bemerkt dat de som van deze getallen altijd gelijk is aan het aantal bochten van de knoop. Omdat hier het partenaantal één meer is dan het bochtenaantal, kunnen we aan de hand van zo'n rijtje getallen dus bepalen "hoe groot" de knoop is in termen van bochten en parten.

figuur 2

Bemerk dat er tevens heel anders uitziende knopen mogelijk zijn. Ik noem een rijtje getallen waarin spiegeling ten opzichte van het midden plaatsvindt **symmetrisch**. Natuurlijk kun je de knopen dan ook **asymmetrisch** maken. Zo is bijvoorbeeld de knoop van 7 parten en 6 bochten 2-2-1-1 asymmetrisch. Voor zuiver decoratieve toepassingen zijn deze knopen echter niet zo interessant, vandaar dat ik mezelf hier tot symmetrische knopen heb beperkt.

Het ligt voor de hand om te kijken welke symmetrische knopen er mogelijk zijn. In de tabel hieronder heb ik aangegeven welke volgorden men kan hebben voor knopen van 5 of meer, maar hooguit 10 strengen.

Aantal parten	Knoop nummer	Structuur
5	1	1-2-1
	2	2-2
6	3	2-1-2
	4	1-3-1
7	5	1-1-2-1-1
	6	1-2-2-1
	7	2-1-1-2
	8	2-2-2
	9	3-3
	10	1-4-1
8	11	2-1-1-1-2
	12	1-2-1-2-1
	13	3-1-3
	14	1-1-3-1-1
	15	2-3-2
	16	1-5-1

Aantal parten	Knoop nummer	Structuur
9	17	2-1-1-1-1-2
	18	1-2-1-1-2-1
	19	1-1-2-2-1-1
	20	1-1-1-2-1-1-1
	21	2-1-2-1-2
	22	1-2-2-2-1
	23	2-2-2-2
	24	3-1-1-3
	25	1-3-3-1
	26	3-2-3
	27	1-1-4-1-1
	28	2-4-2
	29	4-4
	30	1-6-1
10	31	2-1-1-1-1-1-2
	32	1-2-1-1-1-2-1
	33	1-1-2-1-2-1-1
	34	2-2-1-2-2-2
	35	1-1-1-3-1-1-1
	36	1-2-3-2-1
	37	2-1-3-1-2
	38	3-3-3
	39	4-1-4
	40	1-1-5-1-1
	41	2-5-2
	42	1-7-1
	43	3-1-1-1-3
	44	1-3-1-3-1

Men kan probleemloos het aantal mogelijke verschillende structuren berekenen als het aantal parten p bekend is. Stel $q = \frac{1}{2}(p-3) + 1$, dan zijn er $2^q - 2$ mogelijke symmetrische structuren te vinden.

Ik heb knopen nummers 10 en 31 verdubbeld om te zien wat het resultaat zou worden. Voor nummer 10 gaat het wel, maar bij nummer 31 leidt verdubbeling volgens mij niet tot enige verbetering. De knopen 15 en 26 zijn vrijwel identiek aan de Gaucho Knopen 2-2-2 resp. 3-3-3. Je ziet nauwelijks verschil. Knopen 6, 16, 30 en 42 zijn erg fraai, maar kapseizen makkelijk. Volgens mij zijn 25, 28, 37, 41, 43 en 44 de mooiste knopen.

In Nederlandse knopenboeken worden deze knopen vaak *Gacho Knopen* genoemd, naar de zuid-amerikaanse cowboy [3], [4]. In de internationale literatuur zijn dit soort knopen tegenwoordig bekend onder de naam **Column-coded Regular Knots** [2].

De hele knoopklasse is eenvoudig in de hand te maken. Ik zal in figuur 3 hieronder laten zien hoe een 3-2-3 knoop te maken, nummer 26 van de lijst. Het is een leuke oefening om de overige knoopjes zelf eens te maken!

Het begin is nagenoeg hetzelfde als het maken van een Turkse Knoop van 4 parten en 3 bochten (3a en 3b). In deze diagrammen wordt de knoop gemaakt rond de linkerhand door een rechtshandig persoon. Diagram 3a toont dus de handpalm en diagram 3b toont de handrug. In 3c kun je zien dat de derde slag over 2 gaat en in 3d gaat de slag onder 2. Onthoudt dat we een 3-2-3 knoop aan het maken zijn, dat wil zeggen dat de vierde slag over 3 en onder 3 moet gaan (3e en 3f). Let goed op, want de hele structuur kan makkelijk kapseizen. Houdt de knoop daarom op zijn plaats met de linker duim. Dan komen we aan bij het onder 2 over 3 stukje in de 3-2-3 volgorde. In 3g en 3h kun je zien hoe het traject eerst onder 1 over 3 en bij het volgende slagenpaar (3i en 3j) onder 2 over 3 wordt. De overige diagrammen vereisen geen verdere uitleg.

Deze knoop heeft $3 + 2 + 3 = 8$ bochten en een aantal parten dat gelijk is aan $8 + 1 = 9$. Alle knopen van dit type met een oneven aantal parten beginnen op dezelfde manier. De knopen met een even aantal parten moet men beginnen met dezelfde over onder structuur aan zowel de voor- als achterzijde van de hand.

Het verdubbelen van deze knopen is volledig analoog aan de verdubbelingsmanier van gewone Turkse Knopen. Ik hoop dat je ook geniet van het maken van deze klasse erg fraaie knopen.

Referenties

- [1] C.W Ashley: *The Ashley Book of Knots*. Doubleday, New York, 1944.
Faber, London: ISBN 0-571-099659 X, 1978.
- [2] A.G Schaake, J.C Turner and D.A Sedgwick: *BRAIDING - Regular Knots*.
Book 1/1 series of books on braiding. Department of Mathematics and
Statistics, University of Waikato, Hamilton, New Zealand 1988.
ISBN 0-908830-00-9. Uitsluitend verkrijgbaar bij Dhr. A.G Schaake,
21 Sundown Crescent, Hamilton New Zealand.
- [3] Ph. Tossijn: *Sierknopen*. Uitgeverij s.v De Pijl, Leuven 1942, blzn. 103-110.
- [4] *Pionieren*, Uitgave Scouting Nederland, Leusden Centrum, 1987, blz.133.

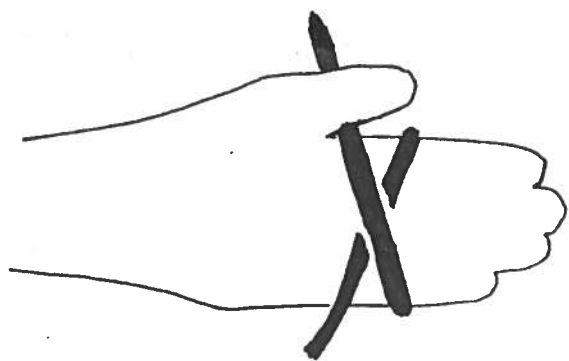

fig. 3 a

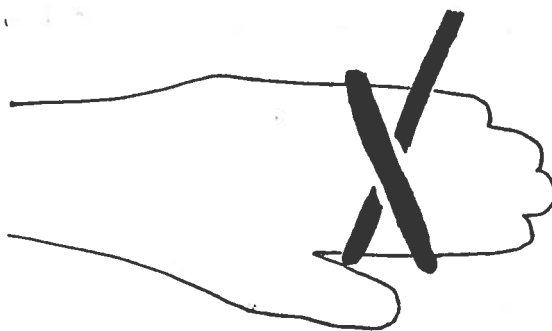

fig. 3 b

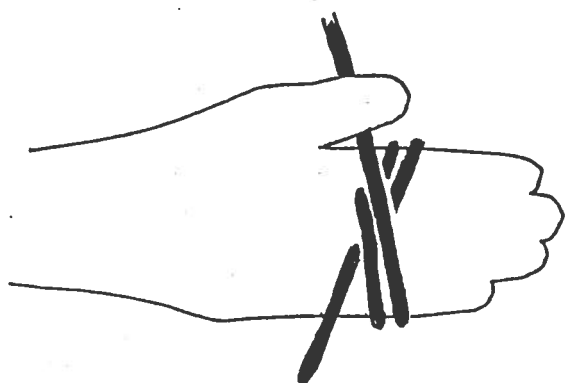

fig. 3 c

fig. 3 d

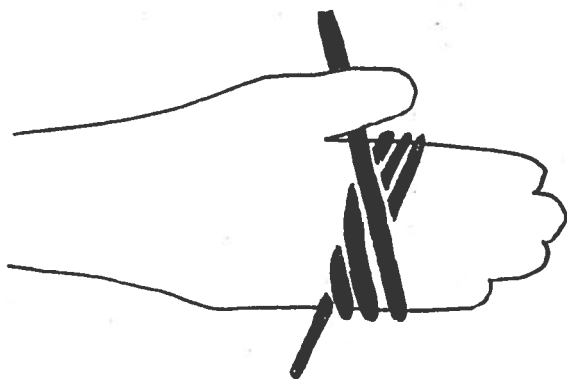

fig. 3 e

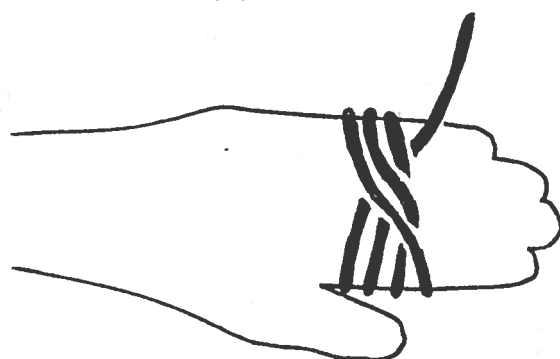

fig. 3 f

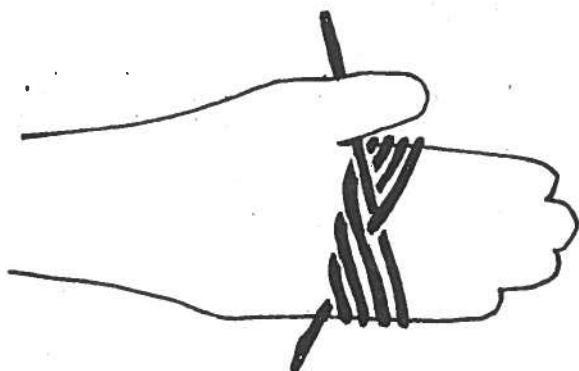

fig. 3 g

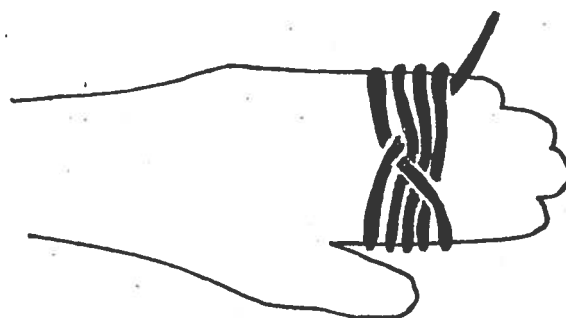
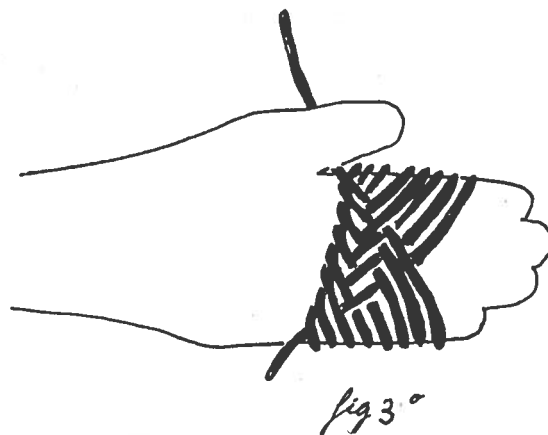
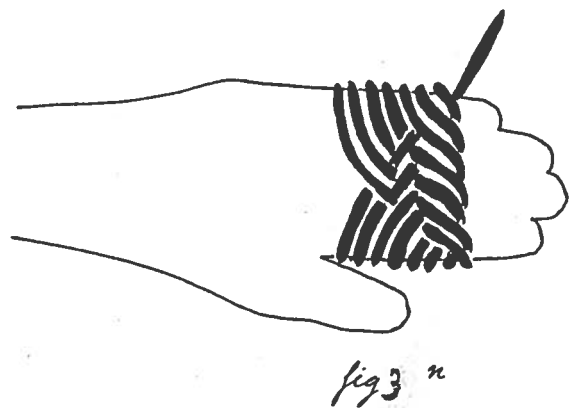
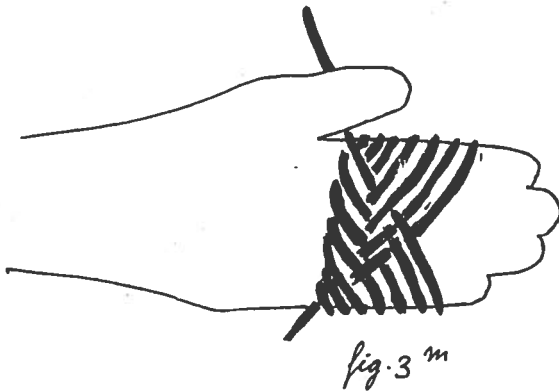
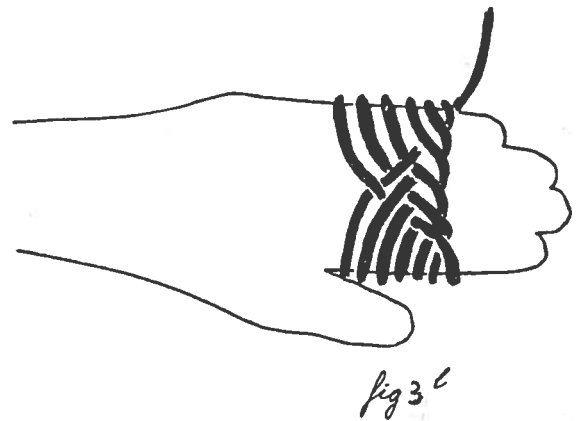
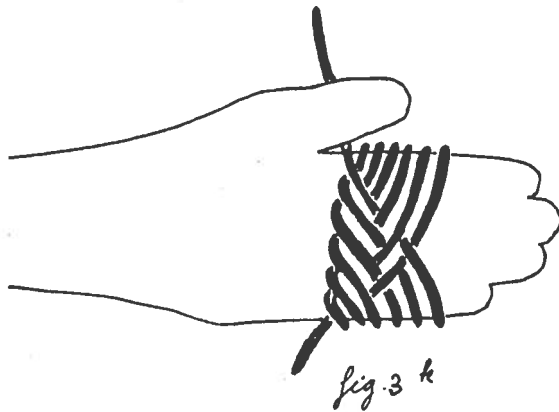
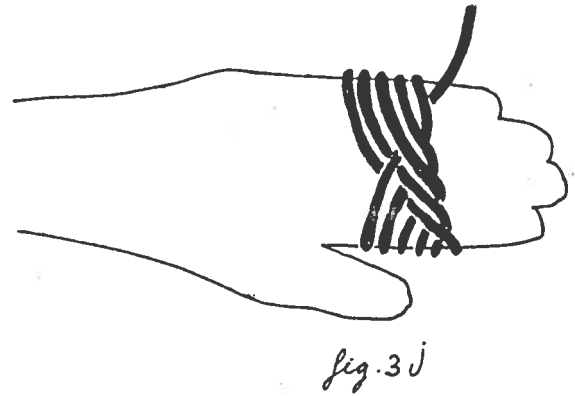
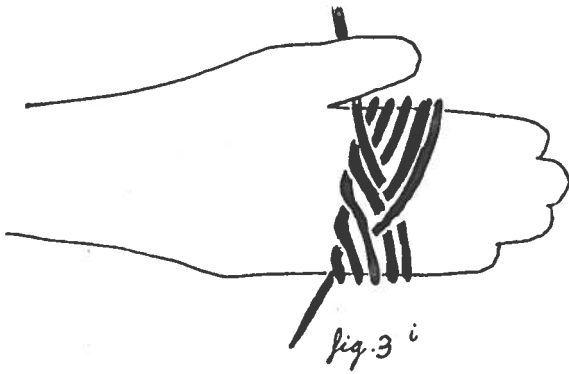

fig. 3 h

De Koopvaardij- en Marine Paalsteek

Iedere knopenlegger kent het verschil tussen de in figuur 1 en 2 afgebeelde niet-schuivende tijdelijke lusknopen aan het eind van een touw. In het vervolg zullen ze met respectievelijk **Paalsteek 1** en **Paalsteek 2** worden aangeduid, maar in Nederland worden ze soms **Marine Paalsteek** en **Koopvaardij Paalsteek** genoemd. Dat ze functioneel identiek zijn en structureel ook erg op elkaar lijken is duidelijk. Waarschijnlijk daarom heersen er sterk verschillende opvattingen over welke knoop wat is, waar de namen vandaan komen en hoe oud die eigenlijk zijn. Niemand schijnt over deze dingen iets met zekerheid te weten. Ik heb in de loop der jaren een paar argumenten gehoord, die weliswaar onderling tegenstrijdig zijn, maar desalnietemin ieder voor zich vrij plausibel klinken. In dit artikeltje wil ik deze zaken eens in een historisch knoopliterair perspectief trachten te bezien.

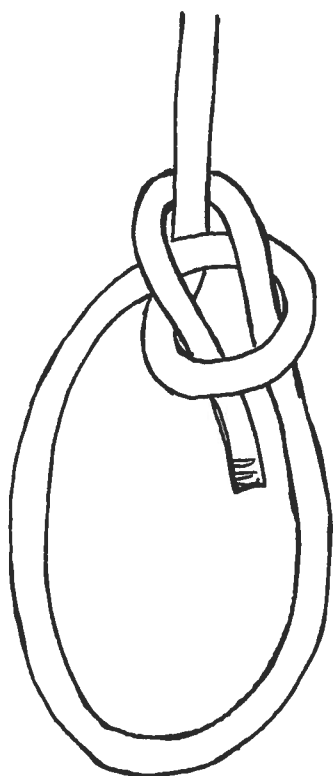

fig. 1.

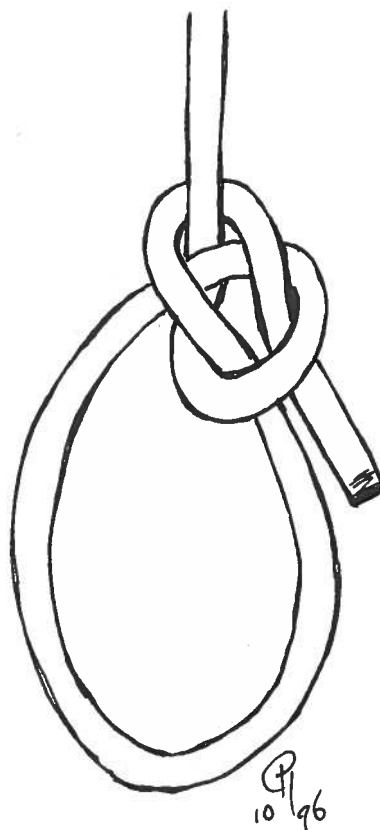

fig. 2.

De paalsteek is ongetwijfeld een oeroude knoop. Wij gaan echter in eerste instantie op zoek naar aantekeningen van zaken, die met bovenstaande structuren te maken zouden kunnen hebben. Het ligt voor de hand daartoe een blik in de knoopliteratuur te werpen. De voor ons onderzoek relevante bronnen zijn westerse leerboeken over zeevaart- en scheepsbouwkunde, welke tijdens de zeventiende eeuw hun intrede doen. Deze zijn hoofdzakelijk geschreven door autoriteiten met een marine achtergrond. In dit onderzoek komt de naam als eerste aan de orde. We beperken ons tot het talengebied rond de Noordzee. Daar duikt het woord *Paalsteek*, of fonetische equivalenten daarvan, veelvuldig als benaming op. De uitzondering vormt het Engels, waar de term *Bowline* gebezigd wordt. In het Engelstalige deel van voorgenoemde werken wordt de *Bowline* als een van de eerste, en dus voor deze gebruikersgroep belangrijkste, knopen genoemd [1], [4], [7], [9]. De Engelse naam en de allervroegste uiterst lofrijke beschrijving in *Smith's Seagrammar* van 1627 maken de paalsteek een gereedschap voor de bevestiging van een schoot aan een zeil:

The Boling Knot is also firmly made and fastened by the bridles into the creengles of the sailes, they will break or the saile split before it will slip. [9, blz.32]

Zijn tekst is helaas niet voorzien van een illustratie. Deze verschijnen pas omstreeks 1770. Dit is tevens het geval in sommige van de Skandinavische zeemanschapboeken. Er verstrijken een dikke twee eeuwen na de vermelding door Smith, voordat het gros van de niet-Engelstalige literatuur zich aan een ferme en eenduidige koppeling van *Paalsteek*-naam en -structuur waagt. De eerste van zulke vermeldingen buiten de Engelstalige literatuur geschieden omstreeks 1850 en alle, met uitzondering van de Deense, tonen *Paalsteek 1*. Een reden daarvoor zou kunnen zijn dat die op zeilvoerende vaartuigen niet achter een stag of want kon blijven haken tijdens het overstag gaan, hetgeen een potentieel gevaarlijke situatie zou opleveren. De eerste Nederlandse paalsteek-bron schijnt Kapitein-Luitenant ter zee J.C. Pilaar in 1858 te zijn. Hij beschrijft hoe een *Paalsteek 1* te maken,

waardoor men een oog bekomt, dat niet digt kan trekken en alzoo zeer geschikt is om gelegd te worden in trossen of kabeltouwen, die bij het verhalen over de koppen der ducdalves gelegd en telkens vervaard moeten worden.
[8, blz. 141 & plaat 6, fig.99]

Pilaar spreekt hier, in tegenstelling tot de eerdere vermeldingen in de literatuur, over een paalsteek die als tijdelijke lusknop gebruikt wordt tijdens verhaalmanoeuvres. Als we zouden aannemen dat knooppnamen kontekst afhankelijk zijn, dat wil zeggen dat Pilaar's paalsteek de *Marine Paalsteek* is, dan zou gebruik van *Paalsteek 2* van een toegestane mogelijkheid tot slordigheid kunnen getuigen en dus vanuit een strikte marine traditie in een pejoratief perspectief koopvaardijachtig moeten zijn. De nadelen, die aan het, intussen gewijzigde, praktische gebruik van *Paalsteek 1* kleven, rechtvaardigen die veronderstelling echter niet. De *tamp* verhuist namelijk naar de buitenkant van het oog om ervoor te zorgen dat deze niet uit een in een zware tros gestoken paalsteek, die rond een *bolder*,

dukdalf of paal ligt te werken, gedrukt kan worden. Rond 1840 duiken de vroegste vermeldingen van Paalsteek 2 in de Deense Marine literatuur op. Georg Albrecht Koefoed toont Paalsteek 1. [6, plaat 21, fig 275, 1766-1808]. De koninklijke scheepsbouwer D.H Funch [5, plaat 11, fig.9, 1846] en Capitain i Soëstaten C.L.L Harboe [3, blz.393, 1839] tonen Paalsteek 2. Alleen Nederland volgt dit voorbeeld en daar doet deze vorm ongeveer een eeuw later zijn intrede. Marineman J.H Coolhaas beschrijft in 1932, hoe een Paalsteek (met oog "a") gemaakt dient te worden en vervolgt:

Velen leggen de slag B in het geval van fig. 2 en 3 tegen zon, dan komt dus de tamp b aan de binnenkant van a. Dat is geen bezwaar en de steek is dan niet fout. Integendeel bij het gladde kunstvezel touwerk kan het zelfs een voordeel zijn omdat de aan de binnenzijde liggende tamp b tussen a en de paal vastgeknepen wordt. Maar "model" is het niet; b moet aan de buitenkant van a liggen. [2, blz.60]

Hij laat achterwege om te vermelden waarom Paalsteek 1 niet model zou zijn, maar na het voorgaande laat dit zich makkelijk raden.

In het *Handboek voor de Scheepsonderofficier* der Koninklijke Marinestaats in hoofdstuk 6 (Het Schiemanen) bij een illustratie van Paalsteek 2 te lezen:

Om een tijdelijk oog in het eind van een tros of een lijn te leggen.
[fig.7, blz.6-2, 19??]

Merkwaardig genoeg vormt Paalsteek 1 de basis voor de getoonde Lopende Paalsteek in datzelfde boekwerk. Dit detail getuigt van een niet nader verklaarde, zij het milde inkonsequentie. Op grond van het voorgaande zouden we kunnen aannemen dat Paalsteek 2 de Marine Paalsteek is, maar in het geheel genomen lijkt het me echter onwaarschijnlijk dat de Nederlandse Koninklijke Marine opeens zo krachtig aan de tijdelijke aard van paalsteken de voorkeur heeft gegeven boven vaste gesplitste ogen in haar landvasten of verhaaltrossen dat dit deze naam zou rechtvaardigen. Of zelfs dat men erop gestaan zou hebben deze paalsteek vorm "officieel" zo te noemen.

Wegens de aan de tamp gestelde plaatsingseis en de verschijning van Paalsteek 2 in sommige nautische handboeken zou de behoefte aan een nieuwe naam ontstaan kunnen zijn. In Groot Britannië komt in de buurt van Hull de naam Keelman's Bowline voor. Een Keel is een lokale binnenvaarder. De bemanningen van deze schepen zouden traditiegetrouw Paalsteek 2 aangewend hebben omdat, als er vele paalsteken over een bolder lagen, ze de tamp makkelijker konden bereiken. Een naamdistinktie zoals Koopvaardij- en Marine Paalsteek schijnt dus niet enkel in Nederland ontstaan te zijn. Merkwaardigerwijs blijft een soortgelijke naamvorming in Denemarken volledig achterwege. Zelfs nadat daar net na de eeuwwisseling Paalsteek 1 weer in populariteit stijgt.

We kunnen duidelijk konkluderen dat er door de jaren heen heel wat verschuivingen in het "officiële" toepassingsgebied rond de Paalsteek zijn geweest. Door ervaringen uit de praktijk zijn mensen achter diverse voor- en nadelen van de knoop gekomen. In alle redelijkheid mag worden aangenomen dat voormalige knopenbeschrijvende autoriteiten indertijd daar hun illustraties naar hebben gevormd. Het zou voor hen nagenoeg ondoenlijk zijn geweest om alle mogelijke verschillende en uiterst gespecialiseerde toepassingen duidelijk te maken. Het resultaat van dit alles toont zich als het kielzog der verwarring. Eigenlijk zou de plaatsing van de tamp een futiliteit zijn geweest, ware het niet dat dat soort dingen maar al te vaak met de dood is bekocht.

Daar namen zoals Koopvaardij Paalsteek en Marine Paalsteek niet in de internationale literatuur terug gevonden kunnen worden, komen ze uit de gesproken talen voort. In ons geval is het niet met zekerheid te achterhalen of ze worden voortgebracht door specifieke toepassingen of door plaatsing van de structuren in boeken van de gebruikersgroep(en). Vermoedelijk is het een combinatie van meerdere factoren, want ze schijnen tevens delen van hun origine te danken te hebben aan volkse opvattingen van leerboeken over zeemanschap. Bij mijn eerste ontmoeting met Paalsteek 2 tijdens de beginjaren zeventig is me verteld dat dit de versie is die door de Nederlandse Koninklijke Marine werd geprefereerd omdat die "netter zou zijn" en "in de boeken staat".

Ik vermoed dat deze namen een vrij recente ontwikkeling in het leven van de Paalsteek zijn en waarschijnlijk uit de kleine botenwereld stammen. Het namenverschil berust namelijk niet op een knoop-breeksterkte argument. De Schootsteek-structuur die aan Paalsteek 2 ten grondslag ligt schijnt het in dergelijke tests, ten opzichte van diezelfde structuur in Paalsteek 1 minder goed te doen. Het is evenmin een zaak van hogere knoop-betrouwbaarheid. Dat wordt door de oudste vermeldingen van de Paalsteek in de literatuur, alsmede de voorkeur voor het gebruik van deze vorm door met name bergbeklimmers, met klem afgewezen. De essentie van de namen is daarom niet een kwestie van wat is een betere knoop, maar wie zegt wat de meest geschikte knoop voor een bepaald doel is?

Referenties

- [1] T.R **Blanckley**: *A Naval Expositor*. London 1750.
- [2] J.H **Coolhaas**: *Schiemanswerk*. Den Haag 1932.
- [3] C.L.L **Harboe**: *Dansk Marine Ordbog*. Kopenhagen 1839.
- [4] W. **Falconer**: *An Universal Dictionary of the Marine*. London 1769.
- [5] D.H **Funch**: *Dansk Marine Ordbog*. Kopenhagen 1846.
- [6] G.A **Koefoed**: *Forsøg til en Marine Ordbog (1766-1808)*.
Manuskript in het maritieme museum te Kronborg.
- [7] H. **Manwayring**: *Sea-mans Dictionary*. London 1644.
- [8] J.C **Pilaar**: *Handleiding tot de kennis van het tuig, masten, zeilen, enz van het schip*. Amsterdam 1858.
- [9] J. **Smith**: *A Seagrammar*. London 1627.

Een Sisal Pop Kees Methorst (Hoogeveen)

Benodigd: 4 stukken sisal-touw van 1½ meter (voor de hele pop).
1 stuk vliegertouw van 1½ meter (voor de takelingetjes).

1) Bind de 4 sisaltouwen samen d.m.v een mastworp op ± 20cm van de einden (fig.1).

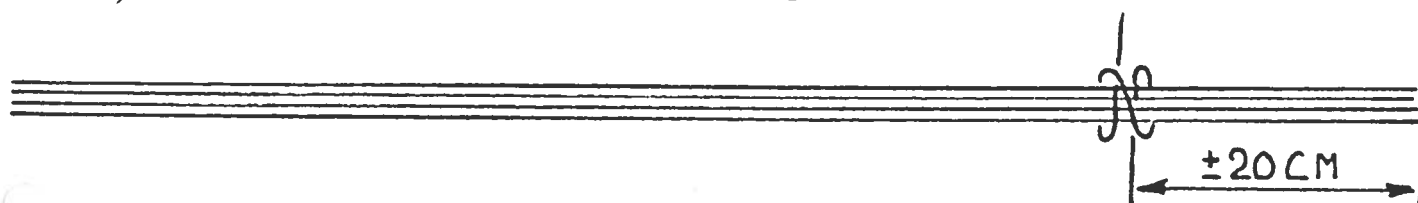

fig.1

2) Begin met een 4-strengs Kruisknoop. Buig de korte eindjes naar beneden en sla ze over elkaar heen met het laatste eindje door de lus van de eerste (fig.2).

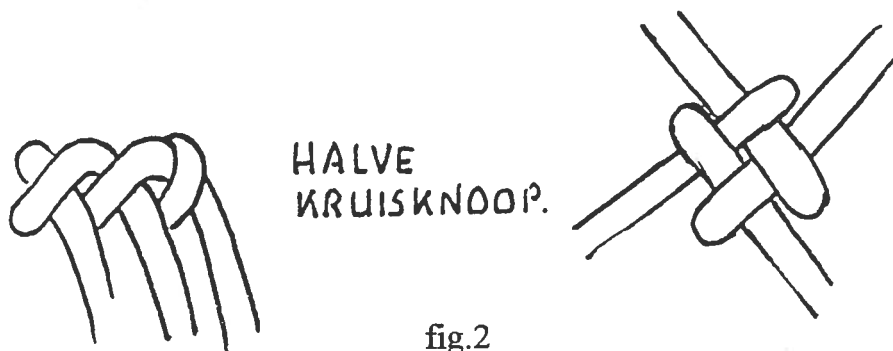

fig.2
Een Kruisknoop

3) Vervolgens wordt een 4-strengs Schildknoop gemaakt onder de Kruisknoop. Sla de einden onder elkaar door met het laatste eindje weer door de lus van de eerste (fig.3). Dan is figuur 4 het resultaat.

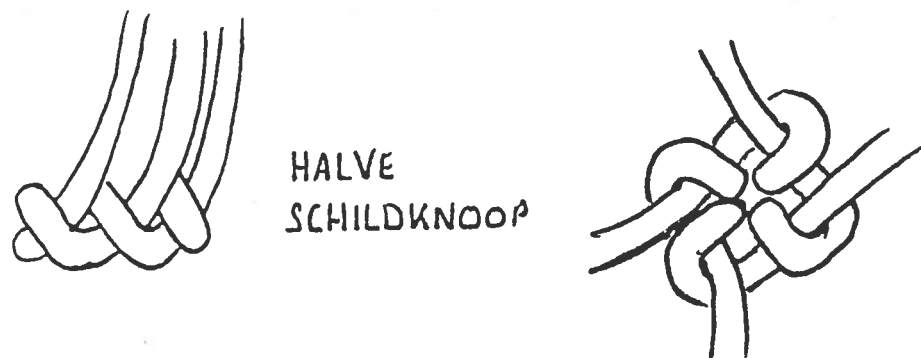
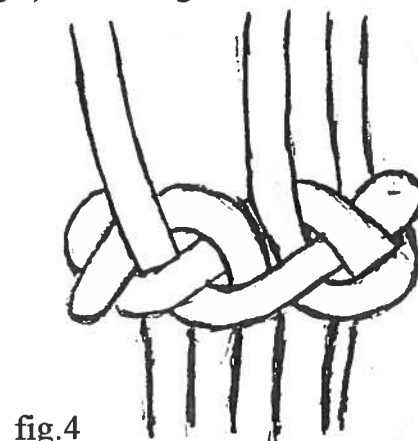

fig.3
Een Schildknoop

4) Trek het geheel niet te strak aan, want de knoop moet nog verdubbeld worden. D.w.z de bochten van de eerste Kruisknoop en de eerste Schildknoop worden een tweede keer gevolgd. Als laatste steken we de einden door naar het midden van de knoop en zie daar een Stoppersknoop (fig.5).

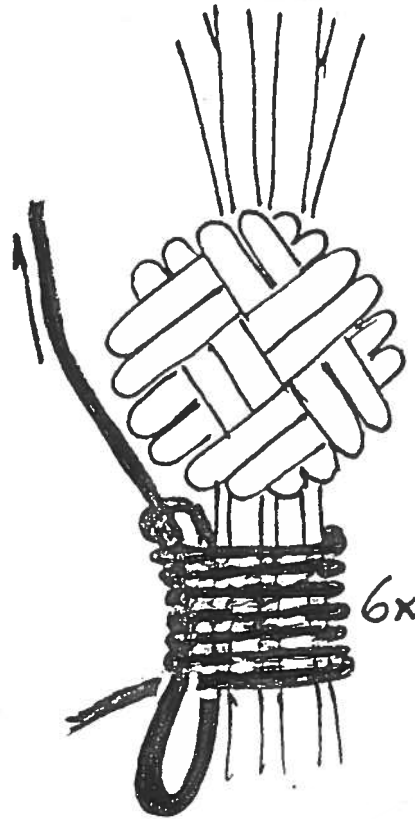

fig.5

Een Stoppersknoop hoofd met een betakelde hals

5) Voor de hals wordt gebruik gemaakt van een takeling van ± 6 tornen (fig.5).

6) Maak nu de armen door twee touwen zijdelings te buigen. Na 5 cm worden de touwen teruggebogen. Op ± 1 cm van de knik wordt een takeling voor de pols gemaakt en daardoor worden de handen gevormd (fig.6). Geef je takeling een zestal tornen.

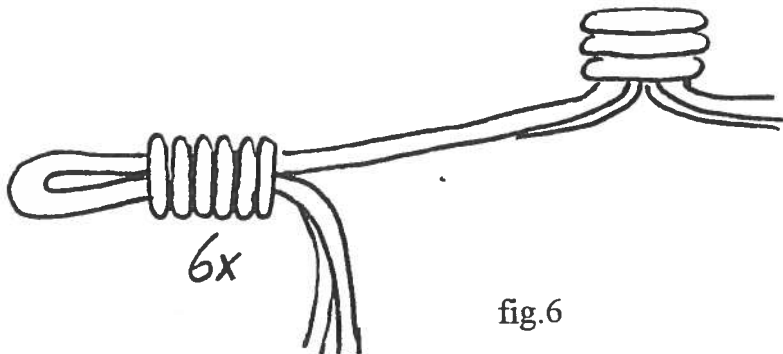

fig.6

7) Vanaf deze takeling gaan we met een Bootzmanplating terug naar het lichaam. Zie daartoe figuren 7 en 8.

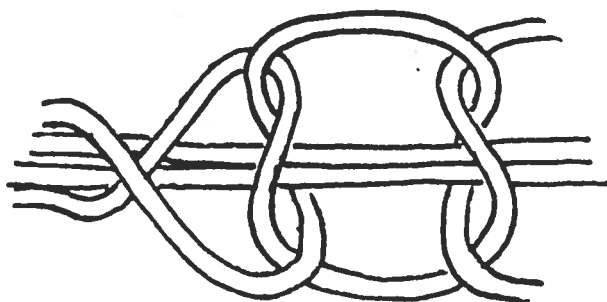

fig. 7
Bootzmanplating

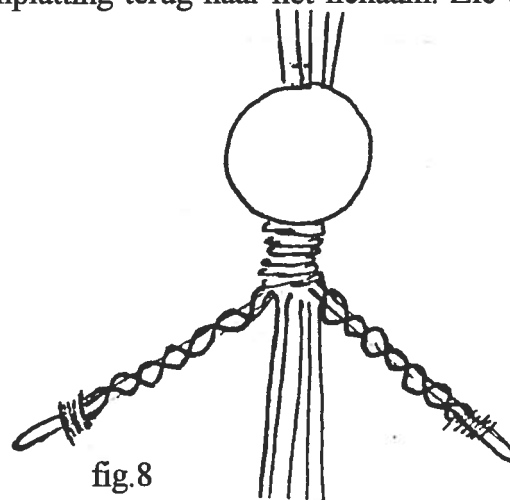

fig. 8
De armen gevormd

8) Als we aan beide zijden het midden bereikt hebben, gaan we het lichaam maken d.m.v een 4-strengs Ronde Kroonplating. Dit is een serie op elkaar gestapelde Kruisknopen die steeds in één richting gelegd worden. Maak een lengte van ± 5 cm.

9) De benen worden gemaakt gelijk de armen (zie punten 6 en 7).

10) Knip de bochten (knikken) van de armen en de benen door en rafel ze uit (fig.8). De strengen (eindjes) op het hoofd worden tot 2 cm afstand afgeknipt en ook uitgerafeld.

fig. 8
Hoe de handen en voeten te maken

11) Na het beëindigen van de Bootzmanplating van de benen wordt een Stoppersknoop (zie punten 2 tot en met 4) gemaakt als afwerking van de pop.

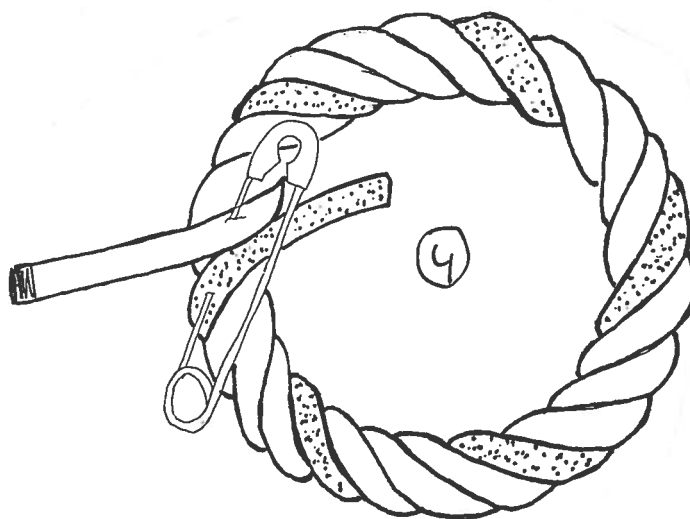
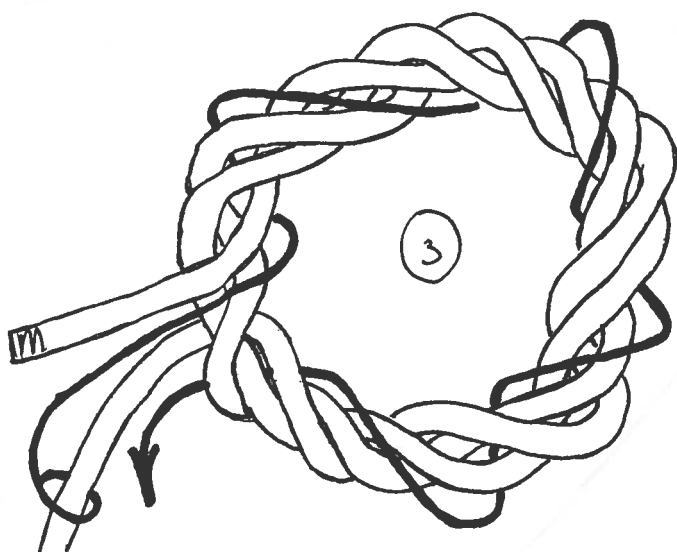
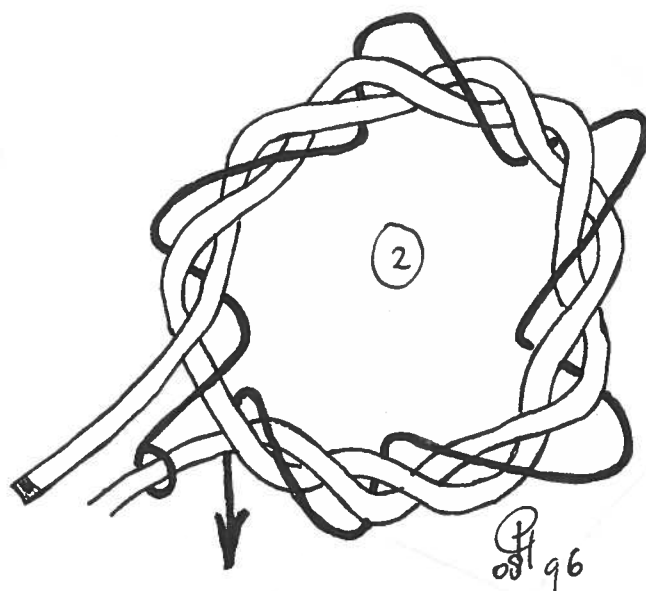
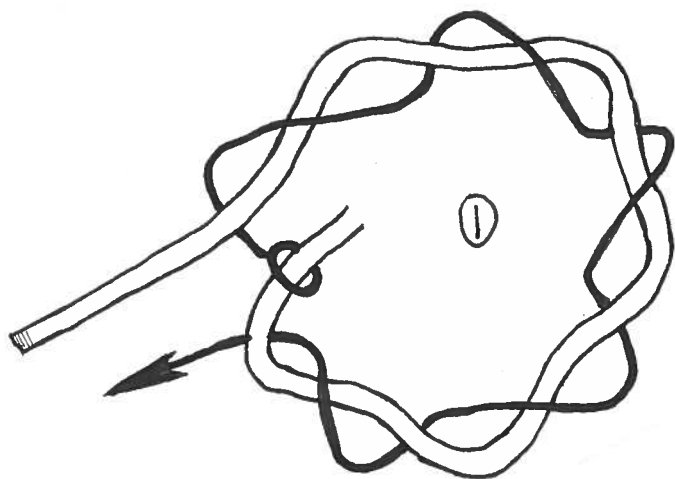
Nog een paar aanvullende opmerkingen. Het materiaal waar je mee werkt hoeft niet per sé sisal te zijn. Kunststof en katoen zijn ook dankbare artikelen, waarbij het gebruik van gekleurd materiaal tot de (uitbreiding) mogelijkheden behoort, evenals het gebruik van nog meer strengen. Als je meerdere strengen gebruikt dan geeft dat niet alleen meer volume, maar biedt ook de optie op het gebruik van andere knopen. Een boek zoals *The Ashley Book of Knots* is wat dat betreft dan een hemel op aarde. Voorzie de losse einden van je touwtjes van plakband om uitrafelen tijdens het werken te voorkomen, dan wel je de nodige ergernis op de hals te halen van het niet goed kunnen doorsteken tijdens het werken. Nog een laatste tip. Let vooral goed op hoe je de knopen strak trekt, want de spanning is mede bepalend voor de omvang, buigzaamheid en kromming van het resultaat. Mag dit, voor iedereen, leiden tot een prettige invulling van de (vrije) tijd.

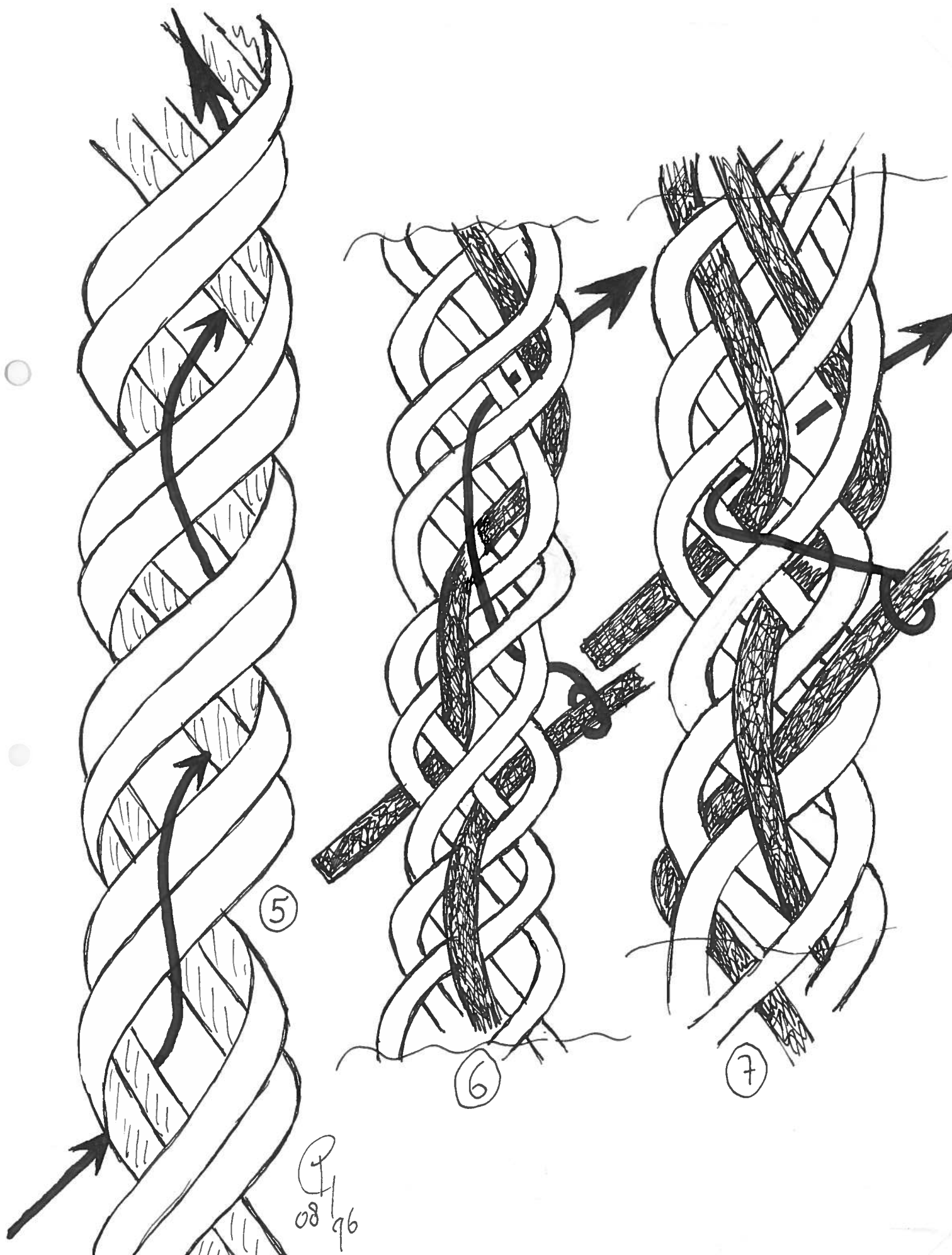
Vierkant Grommertje Van Een Streng

Ineke de Kok (Dordrecht)

Ik wil hier laten zien hoe een grommertje te maken die lijkt van 8-strengs vierkante platting gemaakt te zijn, maar feitelijk met slechts één touwtje gevormd is. Voor de duidelijkheid zal ik eerst voordoen hoe zo'n grommer uit twee eindjes te maken valt. Het is misschien het beste als je voorlopig twee verschillende kleuren gebruikt.

We beginnen met een gewone 4-strengs grommer zoals die hieronder in de figuren 1 tot en met 4 getoond is. Dit begin is niet zo moeilijk, maar let er wel op dat je de grommer netjes legt, anders ga je dadelijk de fout in. Speldt de eindjes die bij elkaar komen met een veiligheidspeld aan elkaar zodat het geheel eruit ziet als één doorlopende draad (fig. 4). Nu komt het leukste werkje: het door elkaar vlechten van de twee grommers.

Draai je 4-strengs grommer zodanig open dat je een gat hebt met twee strengen links ervan en twee strengen rechts ervan. Steek het vaste end door het gat naar beneden. Draai de grommer weer dicht en je tamp zit vast. Laat de werkende part over 2 en onder 2 gaan (fig.5). Werk in het vlak van de grommer. Als je dat niet doet krijg je slagen in je platting. De eerste keer rond is het het makkelijkste als je je grommer iedere keer opendraait zodat je twee draden links en twee draden rechts hebt. Ga zo door totdat je voor de eerste keer rond bent (fig.6). Als je nu goed uitkomt, zit er tussen de eerste keer dat je naar beneden ging en de laatste keer dat je naar boven kwam slechts één draad. Fig.7 toont de situatie na twee keer rond te zijn geweest. Door nu steeds onder 2 en over 2 te gaan en het werkende end altijd *rechts* naar beneden weg te steken zie je de vierkante platting ontstaan.

Rest me je nog te vertellen hoe deze grommer uit één strengetje te maken viel. Dat is simpel. Speldt in fig.4 de werkende part niet vast, maar werk daar meteen mee weg zoals in fig.5 is gebeurt en ga daarmee verder. Je introduceert op die manier wel een onregelmatigheidje, maar die valt alleen kniesoren op.

Bijgesloten is een plaatje dat Bram Plokker uit Dordrecht voor me gemaakt heeft. Daarop kun je zien dat als je de techniek beheerst, die ik net beschreven heb, je zelfs knopen in je grommers kunt leggen.

Een opmerking tot slot. In *The Ashley Book of Knots* staat onder #1385 een andere manier om een zelfde soort platting te maken. Volgens Ashley vereist die 34 genum-merde nageltjes. Bovenstaande methode vergt 2 handen met ongeveer tien vingers tezamen. Ik wens jullie veel succes hiermee.

Nederlandstalige literatuur over knopen

In het algemeen kan men stellen dat de geschreven knopenkennis enorm verspreidt is. Hieronder volgt een overzicht van knoopmonografieën en andere bronnen. Er is een vage selectie gedaan naar publikaties die zich richten op het gedecideerde gebruik van knopen, zoals in schiemanswerk, netten maken en aanverwante activiteiten zoals pionieren. Aanvullingen op deze lijst, die verre van compleet is, worden in dank aanvaard!

J. Altimiras: *Knopen*. Publiboek, Baarn 1982, ISBN 90-6513-0667. Vertaling van het Spaanse *Nudos* (1981), 125 bladzijden, kleuren- en z/w foto's, tekeningen.

A. Bakker: *Eenvoudige handleiding voor het splitsen en knopen. Plattings en matten maken, kennis van touwwerk, blokken, takels enz. voor zee- en binnenvaart*. Kramers, Den Haag 1924(?) en uitgeverij J.F. van der Ven, Baarn 1924.

Jan Briek: Sterker dan staal-moderne vezels in lijnen. *Waterkampioen* 4-1994, blzn.80-82.

Geoffrey Budworth: *Het Knopenboek*. Mondria, Hazerswoudedorp 1985, ISBN 90-6555-350-9. Heruitgegeven ICOB, Alphen aan de Rijn, ISBN 90-6113-636-9.

H. Clerckx: *Knoopen, Steken, Lengen, Stroppen*. Veiligheidsmuseum, Antwerpen 1950. Dit werk bestaat uit diverse losse folio.

W.P. Coolhaas: *Schiemanswerk. Steken, knopen, splitsen en iets over zeilnaaien*. ANWB, Den Haag 1932. Wellicht het bekendste Nederlandse werk op het gebied van knopen. Telt vele opdrukken. Paperback versie met ongeveer 240 bladzijden. De 16e druk kwam in 1983 uit, maar het schijnt dat het werk nu (helaas) niet meer herdrukt wordt.

Cyrus Lawrence Day: *Steken, splitsen en knopen*. Hollandia, Baarn 1984, ISBN 90-6045-6521. Erg handig knopenboekje dat de meest voorkomende knopen duidelijk illustreert en hun afzonderlijke konstrukties beschrijft. Oorspronkelijk Engels *Knots and Splices* (1962).

Johannes Dekker: *Handleiding bij het breien en boeten van trawlnetten*. Uitgeverij G.C. Eijkmand, Scheveningen 1917.

F.E. Farwerck: De knoop in de heidense tijd en het latere volksgeloof. Een artikel in het blad *Nehalennia*, Hilversum 1957, blzn 60-66.

F. de Fremery: De Knoop, het net en de knoopzuil in de middeleeuwse ornamentiek. Een artikel in het blad *Nehalennia*, Hilversum 1957, blzn 75-80.

Eric C. Fry: *Knopen waar je wat aan hebt*, Hollandia Watersport, Baarn 1981, ISBN 90-6045-088-4. Toont basisknopen, touw- en staaldraadsplitsen, sierknopen, is geïllustreerd met 323 zwart-wit foto's en heeft een woordenlijst. Oorspronkelijk Engels (1977).

Lievin Groenen: *Geïllustreerde Scheepvaarts Encyclopedie*, De Sikkels, Antwerpen 1948 (?). Sekties over schiemanswerk op blzn 294-348, z/w illustraties.

H.J. de Groot: *Handboek voor timmerlieden*, Van Looy, Amsterdam 1900, Hoofdstuk 2, blzn 18-28 gaat over toepassingen van knopen door timmerlieden.

Floris Hin: *Knopen en steken voor watersporters*. Unieboek, Bussum 1972, ISBN 90-228-1120-4. Boekje van 40 blz, bibliografie, z/w- en kleuren-illustraties.

Floris Hin en Maarten Hin: *Sier Knopen*. Unieboek, Bussum 1977, ISBN 90-228-1158-1. Boekje van 48 blz met z/w fotografieën, bibliografie.

Floris Hin, Theo Kampa en Jaap Hille: *Dit is knopen en splitsen*. De Boer Maritiem, Utrecht 1982, ISBN 90-228-1245 5. Duidelijke aanwijzingen dankzij de kleurenfotografie, bevat literatuur- en verklarende woordenlijst.

V. Hubin: *Knoopen in gebruik bij t' leger*. Wilrijk, ongedateerd, 56 blz.

B.C. Jelles: *Ik kan handwerken. Practisch handboek voor het vervaardigen van alle voorkomende vrouwelijke handwerken*. Sijthof, Leiden 1956 (8e druk). Toont een verscheidenheid aan knopen zoals die voorkomen in diverse handwerken.

Captain Jutsum: *Knopen en splitsen. Het knopen en bewerken van touw en staaldraad voor zeelieden en watersporters*, Hollandia, Baarn 1993, ISBN 90-6410-220-1. Oorspronkelijk Engels *Brown's knots and splices* (1941). Boekje telt 75 blz en is geïllustreerd met de oorspronkelijke z/w tekeningen.

H.C.A. van Kampen: *De Zeilsport*. P.N. van Kampen, Amsterdam 1947 (5e druk). Touw, en wat daarbij hoort komt aan bod op blzn.104-120. Schiemanswerk voor de zeiler.

H. de Korte: *Het breien, samenstellen en boeten van trawlnetten*. Uitgave in eigen beheer, IJmuiden 1926.

W. Brede Kristensen: *Het leven uit den dood - Olaus Petri lezingen aan de Universiteit van Uppsala. Studiën over Egyptischen en Oud-Griekschen godsdienst*. Uitgeverij Bohn, Haarlem 1926. De blzn 37-75 van dit boek verhalen over de magische levenskracht en haar symbolen in de Egyptische godsdienst. Het gebruik van knopen komt ruim aan bod.

Albert C. Kruyt: Het leggen van een knoop in Indonesië. Artikel in *Meededelingen der Koninklijke Academie van Wetenschappen*, vol. 84, Serie B, no.4, 1937, blzn 147-166.

Th. Lehman: *HET TUIGEN VAN SCHOENERSCHEPEN. Met de daarbij behorende werkzaamheden. Eenvoudige handleiding voor den varensman*. Maatschappij voor goede en goedkope lectuur, Amsterdam 1920. Met zijn 143 bladzijden is dit boek een bron voor knoop-historici. Heruitgegeven door P.N. van Kampen & Zoon NV Amsterdam in 1972.

Kaj Lund: *Creatief met touw*. Hollandia, Baarn 1978, ISBN 90-6045-045-0. Een zeer inspirerend boek met talloze uitdagende knooprojekten. Geïllustreerd met z/w fotografie. Een vertaling van het klassieke Deense werk *Tøvværkskunst* (1969).

Kaj Lund: *Het werken met touw en staaldraad voor de beroeps- en pleziervaart*. Hollandia, Baarn 1971, ISBN 90-6045-744-7. Omvangrijk boek over touwbewerking, behandelt vele knopen en overdadig geïllustreerd met z/w fotografie. Een vertaling van het Deense werk *Knob og Splejs* (1970).

Hans Martens: Kilometers touw voor vele doeleinden - Lankhorst touwfabrieken & Wegwijs in een wirwar van touw. Artikelen in *Waterkampioen* 5-1988, blzn 64-69.

Hetty Mooi: *Ik leer knopen*. Canteleer, de Bildt 1978, ISBN 90-213-00400-7. Inleiding tot makramé. Boekje telt 52 blz en heeft duidelijke foto's en tekeningen ter illustratie.

Hetty Mooi: *350 knopen voor macramé, schiemanswerk en vlechtwerk*. Canteleer, de Bildt 1974, ISBN 90-213-1326-X. Zoals de titel, zegt toont het boek een grote hoeveelheid geknoopte structuren, waarbij een grote verscheidenheid aan bronnen is gebruikt, maar de nadruk ligt op de decoratieve aspecten zoals die in makramé tot hun recht komen. Goed geïllustreerd met z/w fotografie, literatuurlijst.

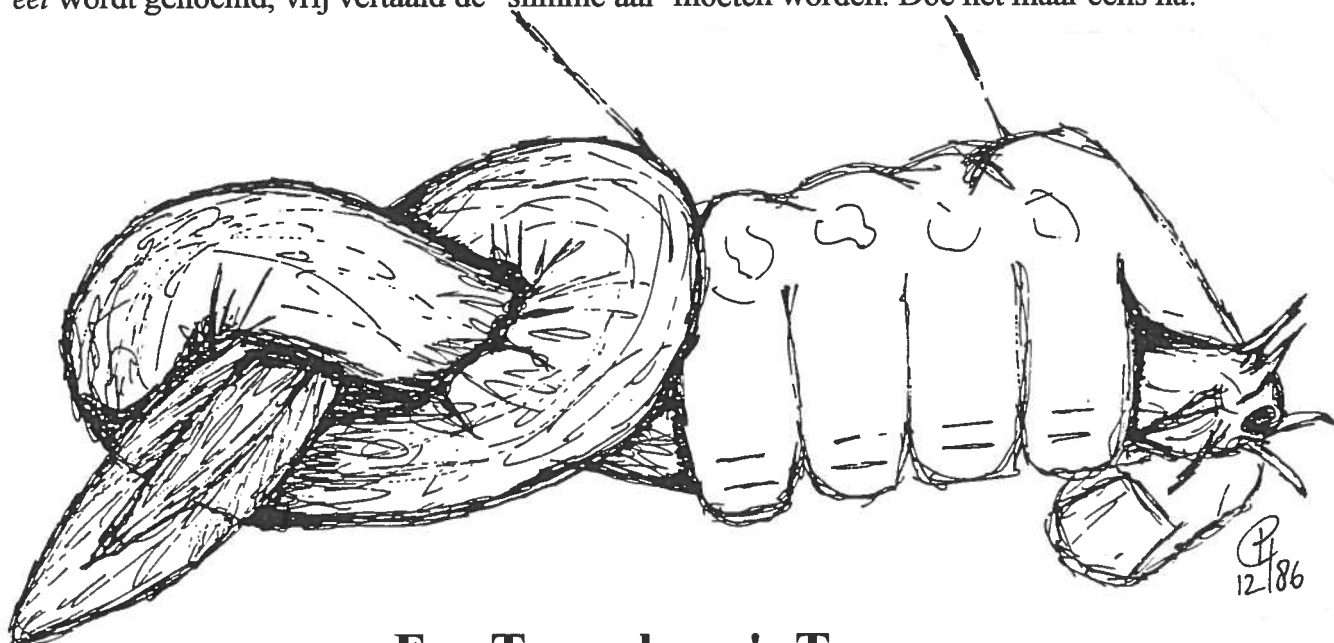
T. J. Noordraven en S.P. de Boer: *Schiemanswerk, touwwerk, blokken, takels, zeildoek en zeilnaaien*. Duwaer & zonen, Amsterdam, 1951. Praktisch boek over schiemanswerk, geïllustreerd met z/w tekeningen en fotografie. Een werk dat vele uitgaven telt, onder andere *Schiemanswerk en Zeilnaaien* van S.P. de Boer en J.A. Schaap in 1961.

Adrie en Geert van Oorschot: *Touwfiguren. Het eeuwenoude spel dat steeds nieuw blijft*. Ruys, Amsterdam 1966. Meer dan 20 z.g. *cat's cradles*, geïllustreerd met z/w fotografie.

- Peter Owen: *Knopen, meer dan 50 belangrijke knopen voor kamperen, zeilen, vissen en bergbeklimmen*. Michon, Helmond 1993, ISBN 90-6761-099-2. Duidelijk geïllustreerd, groot formaat, kleurrijk boek, 80 blz, vertaling oorspronkelijk Australisch werk (1993).
- J.C Pilaar: *Handleiding tot de kennis van het tuig, de masten, zeilen enz. van het schip*. Uitgeverij van Keulen, Amsterdam 1858. Fascimile herdruk 1974. ISBN 90-302-9603-8.
- G.F Post en D. Duyndam: *Samenstellen en repareren van netwerk*. Een uitgave van het visserijchap te Rijswijk 1984.
- G.A Scholten: *De practische metselaar*. Van Cleef, Den Haag 1902. Blzn. 146-148 en plaat IV tonen knopen zoals die begin deze eeuw in het metselvak gebruikt werden.
- Harvey G. Smith: *Van takeling tot puts, handboek voor het werken met touw, staaldraad en zeildoek*. 1976, ISBN 90-609-1168-7. Prachtige verhalen over knopen met fraaie tekeningen over 184 bladzijden. Oorspronkelijke Engels *The Marlinspike Sailor* (1960).
- Erich Sondheim: *Schiemannen voor de zeiler*. Uitgeverij van Kampen, Amsterdam 1972. Met z/w tekeningen geïllustreerd, verklarende woordenlijst, index. Vertaling van het klassieke Duitse werk *Knoten, Spleissen, Takeln* (1951)
- A.A.H Spaan en G.J Leygraaf: *Tuigage, laden, lossen en onderhoud van binnenvaartschepen*. Uitgeverij Born, Assen 1948. Beschrijft het gebruik van staaldraad (blzn.81-86).
- Hanneke Spijker: Frotten, pulken, melken, pielen, trekken - een oogsplits maken van Spectra/Dyneema. Artikel in *Waterkampioen* 6-1994. Blzn 76-79.
- Theo Slikerman heeft vanaf januari 1986 vele innovatieve artikeltjes gepubliceerd in zijn rubriek *in de knoop* van de bladen *Actie* en *SM/Scouty* van Scouting Nederland.
- Philippe Tossijn: *Bruggen, Torens, Vlotten*. S.V. de Pijl, Leuven 1946. Paperback van 249 blz. met z/w tekeningetjes met een historisch interessante literatuurlijst.
- Philippe Tossijn: *Knoopen*. S.V de Pijl, Leuven 1942. Boekje 79 blz. met z/w pen illust.
- Philippe Tossijn: *Knopenpuzzels*. S.V. de Pijl, Leuven 1946. Mijlpaalserie #11. Paperback van 249 blz. met z/w tekeningetjes, 64 pagina's, onderhoudend. Dit paperbackje schijnt ook ooit met de titel *Knoopenproblemen* uitgegeven te zijn geweest.
- Philippe Tossijn: *Sierknoopen*. S.V. de Pijl, Leuven 1942. Het eerste Nederlandstalige boek dat uitsluitend over decoratief knoopwerk gaat.
- Philippe Tossijn: *Touw- en Veterwerk*. S.V. de Pijl, Leuven 1942. Hoe knopen in leer te maken. Behandelt uitgebreid Turkse- en andere sierknopen. Rijke bron voor beginners.
- J van Uffelen: *Koorden en Knoopen*. Technisch blad *DE SCHILDER*, Antwerpen 1933. Curieus boekje van 45 blz over "schiemanswerk" zoals schilders dat zouden gebruiken.
- Lars Walder: Van hennep tot polyester - touw wordt nog steeds geslagen. Artikel over het slaan van touw en een kabelaring. *Waterkampioen* 13-1989 blzn 32-35.
- Ken Whitehead, Alan Vare en Kees Ketting: *Visserknopen*, Interdijk, Huizen 79, ISBN 90-240-1018-7. Boekje van 75 blz over sportvisknopen. Vertaald uit het Engels.
- Scouting Nederland: *Pionieren*. Leusden 1987. Dit werk toont een heleboel serieuze toepassingen van knopen in het pionieren, maar gaat nog verder. Voor het geval je graag met knopen kokkerelt is er een *fijnproevers* afdeling en een uitgebreide literatuurlijst!
- O en R / PTT: *Knopen-Steken en Sjorringen*. Ongedateerd boekje met 27 illustraties.
- Stichting Vervoer- en Havenopleidingen: *De meest voorkomende KNOPEN en STEKEN*. Uitgegeven door de Haven- en Vervoerschool voor Volwassenen, Rotterdam, ongedateerd. Dit gestencilde, d.m.v 23 z/w tekeningen geïllustreerde, A5-formaat werkje behandelt evenzovele knopen en steken.

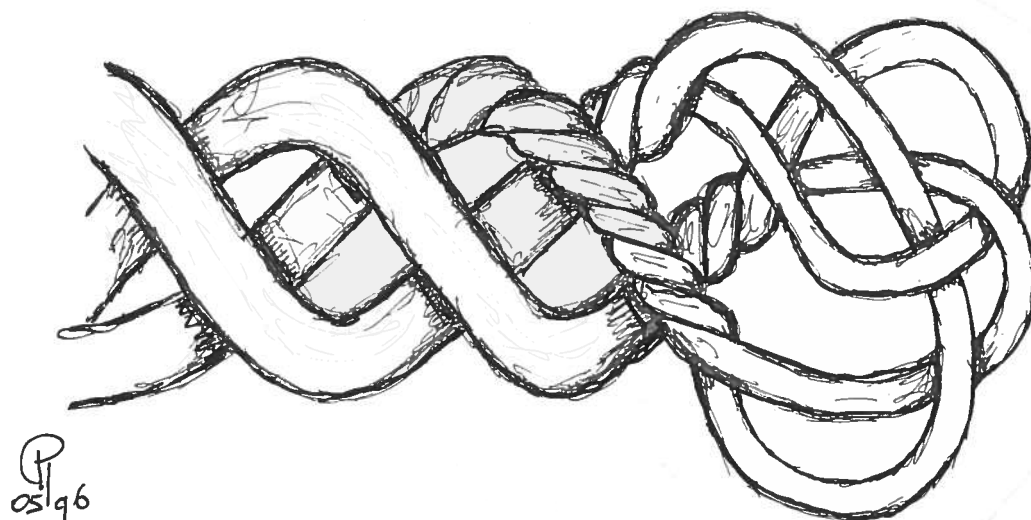
Wist je dat..

.... er dieren zijn die knopen leggen? Zo zijn er Weervogels, bacteriën en zelfs vissen die zichzelf in de knoop leggen. In feite zou de onderstaande *epatretus stouti*, die in het Engels *Slime eel* wordt genoemd, vrij vertaald de "slimme aal" moeten worden. Doe het maar eens na!

Een Touwslager's Tamp

Vele tegenwoordige schiemannen denken dat tampen spontaan uitrafelen, tenzij het materiaal synthetisch is en dichtgesmolten kan worden. Touwslagers hebben echter zo hun eigen trukjes om mooie tampen te maken. Wim Bolleman uit Axel slaat zijn eigen touw en toonde de hiernaast afgebeelde tamp, die verkregen wordt door de strengen van de kordelen zodanig op de wartel te zetten dat er niets uit kan rafelen!

**DE VOLGENDE KNOOPEKNAUWER KOMT IN FEBRUARI 1997.
TOT DAN !**